

MIEJSCA PAMIĘCI

Warszawa - Ambasada Francuska

Wystawa: Francuzi w Warszawie

W Instytucie Szlacheckim uczył Jan Piotr Norblin (1812-1870) wuj Ludwika *Kalendarz Warszawski Popularno-Naukowy na Rok*

FRANCUZI W WARSZAWIE

Od momentu przybycia do Warszawy w roku 1646 Ludwiki Marii Gonzagi poślubionej per procura w Wersalu przez króla Polski, Władysława IV, obecność Francuzów w Warszawie, artystów, muzyków, poetów, architektów, kupców i rzemieślników różnych specjalności staje się zjawiskiem powszechnym i ważnym dla rozwoju i kultury Miasta. Królowa spędziła w Warszawie dwadzieścia lat jako żona Władysława IV, po a jego śmierci Jana II Kazimierza. Tu też zmarła. W kolejnym stuleciu, czasach Stanisława Augusta, obok artystów i wysoko wykwalifikowanych rzemieślników, bibliotekarzy i drukarzy pojawi się kolejna bardzo liczna grupa zawodowa: francuski nauczycieli, gubernatorów i gubernantek. To przede wszystkim oni, francuscy nauczyciele-oficerowie i naukowcy, kształcić będą polskie elity, młodzież szlachecką i arystokratyczną w nowoczesnej instytucji edukacyjnej, którą była Szkoła Rycerska, lub w prywatnych domach. W XIX wieku pojawią się liczni warszawscy przemysłowcy o korzeniach francuskich. Przybywali na ziemię polskie i do Warszawy z różnych powodów, także miłosnych. Dominowały jednak ekonomiczne i polityczne. To właśnie te ostatnie odpowiadały za trzy wielkie exodusy z ziemi francuskiej do polskiej: hugenocki, najwcześniejszy, rewolucyjny, z końca osiemnastego wieku, to wówczas trafia do Warszawy także przyszły Ludwik XVIII, i ten ostatni, napoleoński już XIX wieczny.

Przybywają na krótko, by wykonać zlecenie, czasem Warszawa stanowi przystanek w drodze do Petersburga, bywa, że pozostają kilka miesięcy, jak aktorzy francuskich

trup teatralnych. Niektórzy wracają do Francji z polskimi żonami. Wielu jednak zakłada tu rodziny i wiąże swoje, i w efekcie kolejnych pokoleń, życie z Warszawą współkształtując jej przestrzeń i tożsamość urbanistyczną, estetyczną, intelektualną, polityczną i wyznaniową, niszcząc i wzbogacając to miasto indywidualnymi historiami swych rodzin, wyniesionymi z domu i kraju ideałami i zdolnościami. To m. in. rodziny Norblińców, Baudouinów, Herse'ów, Grossów, wiele innych. Zazwyczaj są to mężczyźni, choć zdarzają się historie, jak ta polskiego bohatera Cypriana Godebskiego, który wrócił do kraju z wyprawy wojennej z żoną, poślubioną „przez uczciwość” młodszą Francuzką Justyną Godfrinon, przyszłą babką rzeźbiarza Cypriana Godebskiego i prababką Misi Godebskiej-Sert - muzy francuskiej bohemy. Przedstawiamy Państwu kilka wybranych śladów obecności Francji i Francuzów w przestrzeni Warszawy. To historie niektórych francuskich rodzin i miejsc z nimi związanych, które na stałe wpisały się, i to na przestrzeni kilku stuleci, w historię Warszawy współtworząc jej tożsamość architektoniczną, artystyczną, intelektualną i ekonomiczną. Także społeczną, również poprzez instytucje takie choćby, jak Towarzystwo Opieki nad Nauczycielkami i Guwernantkami Pochodzenia Francuskiego z siedzibą na Szczygła 8. Nie zabraknie też pojedynczych śladów, jak ten pozostawiony w Warszawie przez jednego z francuskich zalogantów transportujących zwłoki Napoleona z Wyspy Św. Heleny... Na swój ostateczny port życiowy wybrał właśnie Warszawę.

LES FRANÇAIS À VARSOVIE

Avec l'arrivée à Varsovie, en 1646, de Louise-Marie de Gonzague, que le roi de Pologne Ladislas IV avait épousée par procuration à Versailles, le nombre de Français présents dans la capitale polonaise augmenta. Qu'ils aient été artistes, musiciens, poètes, architectes, marchands ou artisans, ils influèrent grandement sur le développement économique et culturel de la ville. La reine passa vingt ans à Varsovie, comme épouse de Ladislas IV d'abord, puis de Jean II Casimir, et y mourut. Au siècle suivant, sous le règne de Stanislas Auguste Poniatowski, un nouveau groupe professionnel très fourni allait faire son apparition à côté des artistes et des artisans hautement qualifiés, des bibliothécaires et des imprimeurs : celui des enseignants, précepteurs et gouvernantes françaises. Ce sont eux, les enseignants-officiers et les savants, qui allaient former les élites polonaises, les jeunes nobles et aristocrates, que ce fut dans le cadre de cette institution moderne qu'était l'École des Cadets, ou dans un cadre privé. Le XIXe siècle vit l'arrivée de nombreux industriels d'origine française, venus en Pologne et à Varsovie pour diverses raisons : l'amour parfois, mais surtout les affaires et la politique, lesquelles avaient déjà été à l'origine de trois grandes vagues d'émigration vers les terres polonaises : l'émigration des huguenots, la plus ancienne ; puis celle causée par la Révolution française, vague dans le cadre de laquelle était arrivé à Varsovie le futur Louis XVIII ; et enfin l'émigration qui avait accompagné les campagnes napoléoniennes au XIXe siècle.

Certains de ces immigrants français venaient à Varsovie pour une courte période, le temps de réaliser une commande ou une tâche précise. Pour d'autres, la ville n'était qu'une étape sur le chemin vers Saint-Petersbourg. Certains n'y restaient que quelques

mois, comme les comédiens appartenant à des troupes de théâtre. D'autres encore revenaient en France en ramenant avec eux une épouse polonaise. Beaucoup, enfin, s'installaient définitivement à Varsovie. En y fondant une famille, c'est non seulement leur vie mais aussi celle de leur descendance qu'ils enracinaient ici. Ils contribuèrent ainsi à former le visage et l'identité de Varsovie, que ce fut sur le plan urbanistique, esthétique, intellectuel, politique ou religieux. Ils marquèrent la ville, enrichirent son histoire de leurs destins individuels originaux, d'idées et de talents venus d'ailleurs. Les Norblin, Baudouin, Herse et Grosse firent partie de ces familles, à côté de nombreuses autres. Si la plupart de ces émigrés étaient des hommes, on y compta aussi des femmes. Ce fut le cas de la jeune Justine Godfrinon, qu'un certain Cyprian Godebski avait, pour ne pas perdre son honneur, épousée, et qu'il ramena avec lui en Pologne, de retour de la guerre. Elle allait devenir la grand-mère du sculpteur Cyprian Godebski et l'arrière-grand-mère de Misia Godebska-Sert, grande inspiratrice de la bohème artistique française.

Nous vous présentons ici quelques traces de la présence de la France et des Français à Varsovie. Des histoires de familles françaises qui, en s'inscrivant durablement, sur plusieurs siècles, dans l'histoire de Varsovie, ont contribué à son identité architecturale, artistique, intellectuelle et économique. Ou bien encore sociale, avec, par exemple, l'institution chargée d'apporter de l'aide aux gouvernantes françaises, dont le siège était situé au 8 de la rue Szczygła. Des individus ont aussi lié leur destin à Varsovie sans y fonder de famille, comme l'un des membres de l'équipage qui avait ramené de Sainte-Hélène les restes de Napoléon, et qui choisit Varsovie pour y finir sa vie.

Rodziny Familles

Louis de Lalonde i jego żona Catherine Guillemot (wł. prywatna)

Louis de Lalonde et son épouse Catherine Guillemot (collection privée)

Louis de Lalonde jeden z najdłużej związanych ze Szkołą Rycerską (1765-1794) oficerów i dydaktyków. Łącznie spędził w Warszawie blisko pół wieku, od pewnego momentu z uprowadzoną przez siebie, a miał już wtedy lat 60, z Francji do Warszawy, statkiem, swą przyszłą żoną 18 letnią Catherine Guillemot. W 1796 roku urodziła się w Warszawie ich córka Louise, w 1801 syn Louis, trzecie dziecko przyszło na świat już w Honfleur we Francji, do którego de Lalonde'owie wrócili w 1802 roku, już po zalegalizowaniu związku. Podpułkownik de Lalonde zmarł tam kilka lat później, w 1811 roku.

W biografii de Lalonde'a pojawia się szereg rysów charakterystycznych dla pewnej grupy cudzoziemców - Francuzów, którzy za czasów Stanisława Augusta docierali nad Wisłę i byli odpowiedzialni m. in. za edukację polskich elit czasów stanisławowskich, 3/4 kadry zagranicznej, a blisko połowę całej w Szkole Rycerskiej stanowili właśnie Francuzi: ludzie światli, dobrze wykształceni, przywiązani do swej nowej ojczyzny i których biografie, jak ta de Lalonde'a nie pozbawione są elementów awanturniczo-miłosnych, niczym z powieści Dumas.

Louis de Lalonde fut l'un des officiers et enseignants qui restèrent au service de l'École des Cadets (1765-1794) le plus longtemps. Au total, il passa près d'un demi-siècle à Varsovie. Alors qu'il avait soixante ans, il fit venir par bateau sa compagne, Catherine Guillemot, dix-huit ans. Leur fille Louise naquit à Varsovie en 1796, et leur fils Louis en 1801. Leur troisième enfant vit le jour en France, à Honfleur, où les Lalonde étaient revenus en 1802 après avoir fait légaliser leur union. Le lieutenant-colonel de Lalonde y mourut quelques années plus tard, en 1811.

Le parcours de Louis de Lalonde est typique de celui des étrangers, et en particulier des Français, qui vinrent à Varsovie, sous le règne de Stanislas Auguste, former les jeunes élites polonaises. Les trois quarts des enseignants de l'École des Cadets étaient d'ailleurs étrangers, et français pour près de la moitié. Ces hommes éclairés, parfaitement instruits, ont souvent lié leur destin à leur nouvelle patrie. Les aventures amoureuses qui ont ponctué leurs vies n'ont rien à envier à celles que l'on trouve dans les romans de Dumas.

FRANCUZICA (fragmenty)

Widywałem ją w jednej cukierni,
Opuszczonej i starej, jak ona.
Przychodziła zawsze sama, w czerni,
Wypłowiłym płedem otulona,
I siadała w milczeniu, gdzie siada
Emerytów kaszlących gromada.

Kawy szklankę przynosił jej chłopiec,
Oraz świeże francuzkie dzienniki; [...]

Raz jej z torby na ziemię wypadła
Miniatura młodsiutkiej dziewczyny... [...]

Myśl mi widać wyczytała z twarzy,
Bo zgarnęła swe czarne woale
I z westchnieniem — jak zwyczajnie starzy
Odszepnęła: „Nie dziwię się wcale,
Że pan zmianę widzisz we mnie wielką;
Jam trzydzieści lat — nauczycielką!” [...]

Raz ostatni spotkałem ją — w trumnie.
Spała cicho na poduszce z wiórów,
Żółte czoło zmarszczywszy rozumnie,
Jakby echo gazetarskich chórów,
Odrętwiając i duszę, i ciało,
Coś o Francji w ucho jej szeptało. [...]

Kiedy rydel pijanego dziada
Miał zasypać czarną grubą jamę,
Wśród gałęzi błysła jasność blada,
I rzuciła dużą, złotą płamę
Na tę trumnę z szychami białemi;
A jam rzucił — trzy garsteczki ziemi.

I garść pierwsza, z bezdźwięcznym loskotem,
W wielkiej Francji upadła imieniu...
Ona dzisiaj pobrzękuje złotem,
A jej dzieci giną w opuszczeniu
I pod obce uciekają nieba,
Jakby w domu zbrakło dla nich chleba...

Wiktor Gomulicki (1883r.)

UNE MISÉRABLE FRANÇAISE

Je la voyais souvent dans la même pâtisserie,
Très exactement comme elle, abandonnée et vieillie.
Elle y venait toujours seule, toute de noir habillée,
Dans une bien vilaine couverture enveloppée.
Cernée par les toux de retraités quasi-grabataires,
C'est en silence qu'elle restait assise à l'ordinaire.

Le garçon lui apportait une tasse de café,
Et, tout droit venus de France, les journaux tant espérés
[...]

Un jour, il s'échappa de son sac pour tomber au sol
La miniature d'une jeune fille à l'air frivole...
[...]

Un tel étonnement a dû se lire sur mon visage
Qu'en se cachant derrière son voile noir sans âge,
Elle soupira et me chuchota comme une vieille :
« Las ! À cette jeune fille je ne suis plus pareille.
Voici ce que vous avez vu, je n'en suis pas surprise :
C'est que j'enseigne depuis trente ans... voilà qui épuise ! »
[...]

Un cercueil... c'est là où je l'ai vue la dernière fois.
Sur un oreiller de copeaux elle dormait sans émoi,
Le front jauni sagement et profondément ridé.
Et comme en écho au chœur de ses journaux préférés,
un murmure qui parlait de France vint à son oreille,
Berçant âme et corps d'une mélodie sans pareille.
[...]

Au moment où le bonhomme s'apprêtait à jeter
Tout au fond du caveau noir la première pelletée,
Une leur blafarde se glissa entre les branches,
Illuminant le sarcophage et ses broderies blanches
D'une grande tache dorée et pleine de mystère.
Et moi, de jeter trois malheureuses poignées de terre.

C'est dans un bruit sourd et au nom de la France éternelle
Que tomba la première de ces poignées solennelles.
France dont l'or aujourd'hui ne cesse pas de tinter
Quand bien même ses enfants périssent abandonnés
Ou qu'ils prennent la fuite sous des cieux lointains,
Comme si à la maison ils ne pouvaient trouver leur pain
[...]

Wiktor Gomulicki 1883r.

Ludwika Maria Gonzaga, księżna Północnej Szwecji, "Duchesse de Guise", ambasador Francji na dworze Władysława IV (1644), sioła Louis Pierre Baron Bignon, ambasador Francji w cesarstwie Austriackim, dyplomata i historyk

De gauche à droite : Ludwika Maria de Guise, reine de Pologne, sœur de Louis de Guise (1644) ; Marie de France, ambassadrice de France à la cour de Louis XIV (1644) ; le baron Louis Pierre Baron Bignon, ambassadeur de France à l'époque de grand-duché de Varsovie, diplomate et historien

Spotkanie katechistów francuskich w Warszawie organizowane w okresie międzywojennym przez Ambasadę Francji w Polsce, MAC

Rassemblement organisée par l'Ambassade de France en Pologne pour la communauté française de Varsovie, à l'époque de l'entre-deux-guerres, MAC

Statut Stowarzyszenia Dawnych Bojowników Francuskich... pod wysokim patronatem ambasadora Francji w Polsce, Jules Laroche

Statuts de l'Association des Anciens Combattants Français résident en Pologne... sous le haut patronage de l'ambassadeur de France Jules Laroche

CZTERY WIEKI DYPLOMACJI

Od początku XVII wieku w Warszawie, wówczas już stałe siedzibie polskich królów, pojawiają się francuscy dyplomaci. Są wśród nich barwne postaci, których pobyt w Polsce owocował zacieśnieniem związków między naszymi krajami. Przypomnijmy kilka osób. Otóż kardynał Mazarin wraz z królową Anną Austriaczką delegują do Warszawy ambasadora, którym jest - po raz pierwszy w dyplomacji francuskiej - kobieta Renée Crespin du Bec, hrabina de Guébriant towarzysząca Ludwice Maril Gonzadze poślubionej królowi Polski. Wyrazistą postacią był także następca, ambasador markiz Gaston de Béthune, rezydujący przez pewien czas w Villa Regia, dzisiejszym Pałacu Kazimierzowskim Uniwersytetu. Spędził w Polsce ponad dziesięć lat a córkę swą wydał za Stanisława Kazimierza Radziwiłła. Rezydujący tu, w czasach Księstwa War-

sawskiego, Louis Pierre Edouard baron Bignon w dwadzieścia lat po zakończonej misji w Warszawie, już po powstaniu listopadowym, wystosował specjalny adres do parlamentu domagając się uznania Polaków jako „herosów z nad Wisły”. W dwudziestym wieku ambasador Hector André de Panafieu współtworzy Instytut Francuski w Warszawie, jego następca Jules Laroche spędza w Warszawie dziesięć lat i drukuje obszernie wspomnienia ze swego pobytu. Wśród wielu Francuzów w Warszawie, także nie tyle z wyboru co z obowiązku, przypomnieć można wojskowych, z generałem Weygandem i kapitanem de Gaullem na czele.

C'est au début du XVIIe siècle que Varsovie, dont le statut de capitale des rois de Pologne était déjà bien établi, accueillit ses premiers diplomates français. Parmi eux, on compte des personnages hauts en couleur, dont le séjour en Pologne amena au resserrement des relations entre nos deux pays. Rappelons quelques-unes de ces figures. À commencer par celle qui fut la première femme à avoir rang d'ambassadeur dans l'histoire de la diplomatie française, Renée Crespin du Bec, comtesse de Guébriant. Le cardinal Mazarin et la reine Anne d'Autriche la chargèrent d'accompagner en Pologne Louise-Marie de Gonzague, qui devait s'y rendre pour en épouser le roi. Autre personnalité brillante, le marquis Gaston de Béthune, également ambassadeur, qui résida pendant un certain temps à la Villa Regia, actuel Palais Casimir de l'Université de Var-

sovie. Il passa plus de dix ans en Pologne et donna la main de sa fille à Stanisław Kazimierz Radziwiłł. Quant au baron Louis Pierre Edouard Bignon, en poste à Varsovie à l'époque du grand-duché, il demanda solennellement au Parlement français, après l'insurrection de novembre, soit vingt ans après la fin de sa mission en Pologne, que les Polonais soient qualifiés de « héros des bords de la Vistule ». Au XXe siècle, c'est à l'ambassadeur Hector André de Panafieu, notamment, que l'on doit la création de l'Institut français de Varsovie. Jules Laroche, son successeur, resta neuf ans à Varsovie et tira de son séjour d'imposants mémoires. Enfin, parmi les Français qui séjournèrent à Varsovie plus par devoir que par choix personnel, on ne peut oublier les militaires, au premier rang desquels le général Weygand et le capitaine de Gaulle.

QUATRE SIÈCLES DE DIPLOMATIE

Przedwojenny kompleks „Machina” z zachowaniem sułtanskiej historii, fot. J. Białkowski
 Les traces de son histoire sont toujours bien visibles dans le complexe des établissements Machina réhabilité, photographie de J. Białkowski

Tablica pamiątkowa przy Krakowskim Przedmieściu 5 (Dzinynek ASP), upamiętniająca pobyt w Warszawie generała Weyganda, od 1920 roku Honorowego Obywatela Warszawy

Plaque commémorative située au 5 de Krakowskie Przedmieście (bâtiment de l'ASP), rappelant le séjour à Varsovie du général Weygand, fait citoyen d'honneur de Varsovie en 1920

Przedwojenna siedziba Ambasady Francji w pałacu Branickich przy ul. Frascati (1926–1939), fot. H. Poddebński, BN i dzisiejsza siedziba, przy ul. Pięknej, fot. J. Białkowski

Le siège de l'Ambassade de France en Pologne au Palais Branicki, rue Frascati (1926–1939), photographie de H. Poddebński (BN), et son siège actuel, rue Piękna, photographie de J. Białkowski

Pomnik generała de Gaulle, fot. J. Białkowski
 La statue du général de Gaulle, photographie de J. Białkowski

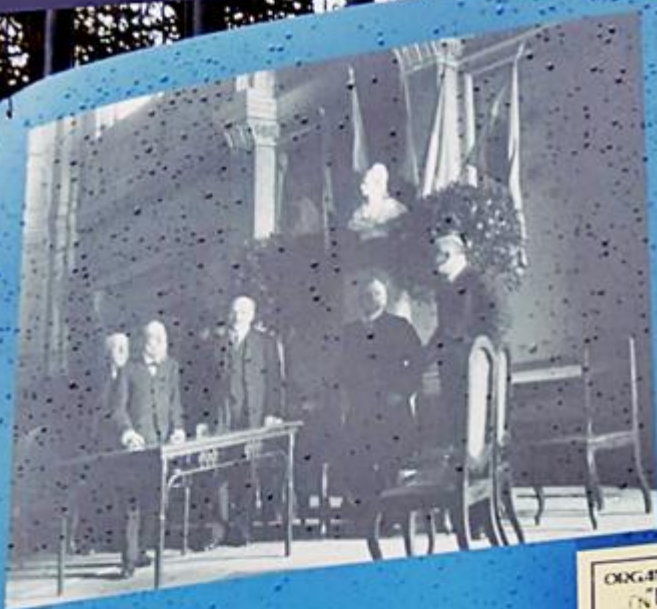
Konsepce wystawy i tekst
 Elżbieta Wichrowska
 Tłumaczenie na język francuski
 Frédéric Cesnais
 Opracowanie graficzne
 Łukasz Kamiński

Poprzednie siedziba Ośrodka Kultury Francuskiej i Studiów Frankofonnych na Uniwersytecie Warszawskim. Przez ostatnie lata kierował ośrodkiem Nicolas Masłowski, potomek De Lalonde, profesora w Szkole Rycerskiej Stanisława Augusta Poniatowskiego

L'ancien siège du Centre de Civilisation française et d'Études francophones de l'Université de Varsovie, dirigé ces dernières années par Nicolas Masłowski, descendant de Nicolas de Lalonde, professeur à l'École des Cadets créée par Stanislas Auguste Poniatowski

OBCENI W WIEKU XX I XXI
 LES FRANÇAIS À VARSOVIE
 AUX XXe ET XXIe SIÈCLES

W roku 1933 nastąpiła otwarcie Instytutu Technologicznego w Warszawie. Widać tu m.in. ambasadora Francji w Polsce Huguera André de Pennefort, NAC

L'Institut français de Varsovie ouvre ses portes en 1933. On y voit sur sa droite l'ambassadeur de France en Pologne Hugues André de Pennefort, NAC

Plakaty reklamowe PERUN, przed planowaną wojną i w dwudziestolecie międzywojenia w Warszawie, góry techniczne i specjalistyczne

Affiches publicitaires pour le service PERUN, qui, avant la Première Guerre mondiale et dans les années 20, offrait d'importants investissements à Varsovie, dans le secteur des ges techniques et de la couture

Młody Dworzek wgląda dawną fabrykę Nerfina w panoramę współczesnej Warszawy. Edward Dwurnik, mural na podstawie obrazu „Zakłady Nerfina”, 2021, ul. Prosta i Żelazna, fot. J. Bielkowski

Le jeune musée de Dworzek intègre l'ancienne usine Nerfin dans la Varsovie contemporaine. Edward Dwurnik, peinture réalisée en 2021 d'après l'image intitulée Les établissements Nerfin n. et visible à l'angle des rue Prosta et Żelazna, photographie de J. Bielkowski

Drugi reklamowy Biuletyn Herse Senatorska 10 w Warszawie, pierwsza ułohilka, BN
 Publiité de la maison Bogusław Herse, dans le premier édité de la rue Senatorska, BN

Tadeusz i Adam Herse w pracy - z reklamny prasowej
 Tadeusz et Adam Herse au travail (photographies prises de publicités parues dans la presse)

Drugie siołdzka éwy, BN
 Le deuxième édité de la maison Herse, BN

Program, ul. prywatna
 Programme de cinéma, coll. privée

Dom mody Herse, ubitaneł w okresie mi dzywojennym warszawskie  lity, na s jciecu  ona Ambasadora Francji w Polsce, pana Jules Larocha, wraz z m jenn, NAC
 Entre les deux guerres, le magasin de mode Herse habitait toute l'élite de Varsovie. On voit ici l'ambassadeur de France en Pologne Jules Larocha et son épouse, NAC

BOGUSŁAW MACIEJ HERSE I RODZINA

Początki najbardziej ekskluzywnego w czasach międzywojennych polskiego „Domu Mody Bogusław Herse” były skromne. W 1868 roku przy ul. Senatorskiej 10 poznaniak wywodzący się z rodziny francuskich hugenotów szukających schronienia w Prusach, Bogusław Maciej Herse (1839–1880) zakłada „Handel Koronek i Towarów Białych”. Wkrótce dołączają do niego dwaj młodszy bracia Adam Szczepan (1850–1915) i Ferdynand Robert (1845–1905). Po śmierci Bogusława firmą zarządza Adam Szczepan i to za jego prezesury firma przeżywa swój największy rozkwit, projekty ubrań pochodzą ze wzorów najlepszych paryskich projektantów. Dom Mody przenosi się do bardziej odpowiedniego dla jego prestiżu budynku przy ul. Marszałkowskiej 150. Ubiera się tu elita polityczna i artystyczna Warszawy. Tu też rozgrywać się będą sceny popularnego filmu „Jego Wysokość Subjekt” z Eugeniuszem Bodo.

pan i to za jego prezesury firma przeżywa swój największy rozkwit, projekty ubrań pochodzą ze wzorów najlepszych paryskich projektantów. Dom Mody przenosi się do bardziej odpowiedniego dla jego prestiżu budynku przy ul. Marszałkowskiej 150. Ubiera się tu elita polityczna i artystyczna Warszawy. Tu też rozgrywać się będą sceny popularnego filmu „Jego Wysokość Subjekt” z Eugeniuszem Bodo.

BOGUSŁAW MACIEJ HERSE ET SA FAMILLE

Les débuts de ce qui devint, entre les deux guerres, le magasin de mode le plus distingué de Varsovie, à savoir la Maison Herse, avaient été modestes. C'est en 1868 qu'un habitant de Poznań, Bogusław Maciej Herse (1839-1880), qui descendait d'une famille de huguenots français réfugiée en Prusse, ouvrit un magasin de dentelles et de linge de maison au 10 de la rue Senatorska. Peu après, ses deux jeunes frères se joignirent à lui : Adam Szczepan (1850-1915) et Ferdynand Robert (1845-1905). À la

mort de Bogusław, Adam Szczepan prit les rênes du commerce et en fit une maison florissante. Les vêtements qui s'y vendaient, étaient inspirés des modèles conçus par les plus grands couturiers parisiens. Le magasin de mode déménagea alors à une adresse qui convenait mieux à son image prestigieuse, au 150 de la rue Marszałkowska. Toute l'élite politique et artistique de Varsovie venait s'y fournir. Des scènes du film à grand succès Son excellence le commis, dans lequel jouait Eugeniusz Bodo, y furent tournées.

VALENTIN D'HAUTERIVE FRANCISZEK
+1831

uczestnik powstania listopadowego

VALENTIN D'HAUTERIVE PIOTR
+1845

oficer wojsk napoleońskich

MARINCE LEONARD

rodowity Francuz, obywatel Warszawy, kupiec osiadły tu przed 30 laty, prowadził znaczny handel tartarowy win, sądnia Trybunału Handlowego, nauczelnik polich warszawskiej; zm. 9 IV 1845 w domu przy ul. Zakroczymskiej nr 1857 przeżywszy lat 62.

VALENTIN D'HAUTERIVE AUGUST +1891

uczestnik powstania styczniowego

Zuzanna DURÉT +1859

patnia, przybyła na nasze ziemie z dalekich krajów alpejskich, poświęcała się zawodowi nauczycielskiemu; po ciężkiej chorobie zm. 5 IX 1859 mając lat 24

LULLIER HENRIETTA +1802

z rodziny Puchet de Puget, ministeryjka, powierzona Stanisławowi Augustowi, bohaterka skandalu towarzyskich w epoce

Ludwik FEULLIDE +1822

nauczyciel śpiewu w Warszawie, Francuz; zm. III 1822

Antoni JUÉ +1826 ksiądz

Francuz z miasta Perpignan, przez 50 lat mieszkający w Warszawie, wychowywał młodzież, znany z pięknej wymowy w kazaniach mianych w czasie postu w dawnym koście. Karmelitański; zm. 28 VI 1826 — przez skromne i umiarkowane życie do 87 wieku swego

BLANC PIOTR +1797

bakier Stanisława Augusta i kasjer ostatniego króla

COUSTURE BERNARD
+1904

przez pół wieku nauczyciel francuskiego w Warszawie. Ze zmarłym odebrał też ze świata może ostatni z członków załogi fregaty „La Belle Poule”, która pod dowództwem księcia de Joinville przywiozła w 1840 r. zwłoki Napoleona I z Wyspy św. Heleny do Francji.

OLLIER ISAAC +1790

zamożny kupiec warszawski

LEDoux FRANCISZEK +1823

balustrista, nauczyciel tańca

Józef GASPARD +1822

aktor francuski, artysta utalentowany; zm. 11 IV 1822 w pałacu Mniszcchowskim w Warszawie, przeżył lat 52

HENRYK GUERIN +1861
kawaler Legii Honorowej

ozdobiony Medalem św. Heleny, w długim zawodzie, bo walczył jeszcze pod Fleurus, doszedł był do godności dyrektora generalnego poczt armii francuskiej w Afryce i w Azji, komendanta Gwardii Narodowej w Egipcie, w końcu dyrektora generalnego poczt Wielkiej Armii francuskiej, obarczony wiekiem osiadł 1834 z synami w Warszawie; opatrzony św. sakramentami zm. 27 X 1861 w wieku lat 88

ROUGET MIKOŁAJ +1847

pułkownik, inżynier wojskowy, malarz

Gróbek na Powązkach („Tygodnik Światowy”), w sprawie Justyny Godfrinon w 1824 roku u boku męża, pułkownika Cypriana Godebskiego

Tombstone au cimetière de Powązki, dans l'article Justyna Godfrinon repris à partir de 1824 aux côtés de son époux, le général Cyprien Godebski, Tygodnik Światowy

Cyprien Godebski (Dziśnik warszawski / press... Warszawa 1821)

Cyprien Godebski (Dziśnik warszawski / press... Warszawa 1821)

Cyprilian Godebskiemu herbem pamiątki Adama Mickiewicza, wrył Ignacy Łączyński, MNW

À Cyprien Godebski, médaille de commémoration d'Adam Mickiewicz et, œuvre d'Ignacy Łączyński, MNW

Wizja Justyny Godfrinon, Cyprien Godebski (1823-1909) wrył Ignacy Łączyński, obraz pamiątki Mickiewicza w Warszawie, mal. Łukasz Rieński Falen, MNW

Le portrait de Justyna Godfrinon, Cyprien Godebski (1823-1909), éminent sculpteur, œuvre de la statue de Mickiewicz à Varsovie, peint ici par Łukasz Rieński Falen, MNW

Cyprien Godebski, Pomnik Adama Mickiewicza, MNW

Cyprien Godebski, Statue d'Adam Mickiewicz, MNW

RODZINA GODFRINON-GODEBSKI

Obok rodów francuskich w Warszawie „po mieczu” pojawiają się też historie rodów „po kądzieli”, jak Justyna Godfrinon młodzianki Francuzki, pielęgniarki poznanej przez bohatera spod Raszyna podczas kuracji u wód Aix-la-Chapelle i poślubionej bardziej przez „uczciwość” niż przez „sentymen”. Wkrótce przyszedł na świat ich syn Franciszek Ksawery (1801). Justy-

na Godebska, babka Cypriana - rzeźbiarza światowej sławy (pomnik Mickiewicza w Warszawie), prababka Misi Godebskiej - Sertyzki bohemki paryskiej, przyjaciółki Coco Chanel, pozostała w Warszawie także po śmierci męża (1809). Przeżyła tu dwadzieścia kilka lat.

Parmi les exemples de Françaises venues s'installer à Varsovie, il faut citer la jeune Justine Godfrinon, qui était infirmière à Aix-la-Chapelle quand elle y fit la connaissance d'un curiste, officier polonais, futur héros de la bataille de Raszyn. À celui qui, moins par amour que par souci de ne pas perdre son honneur, l'épousa, elle donna un fils, Franciszek Ksawery (né en 1801). Justine Godebska

resta à Varsovie, même après la mort de son mari en 1809, et y demeura plus de vingt ans au total. Cyprien Godebski, son petit-fils, fut un sculpteur de renommée internationale, à qui l'on doit notamment le monument de Mickiewicz à Varsovie. Quant à son arrière-petite-fille, Misia Godebska-Sert, elle fut la muse de toute la bohème artistique française et eut pour amie Coco Chanel.

LA FAMILLE GODFRINON-GODEBSKI

Zona językoznawcy, Romualda z Bognickich (1857-1935) (PAU) i dwa portrety ich córki, Cezarii (1885-1967), żony prawnika Janusza Jędrzejewicza, profesora etnografii, z czasem rektorki Polskiego Uniwersytetu na Obczyźnie PUNO (NAC, BN)

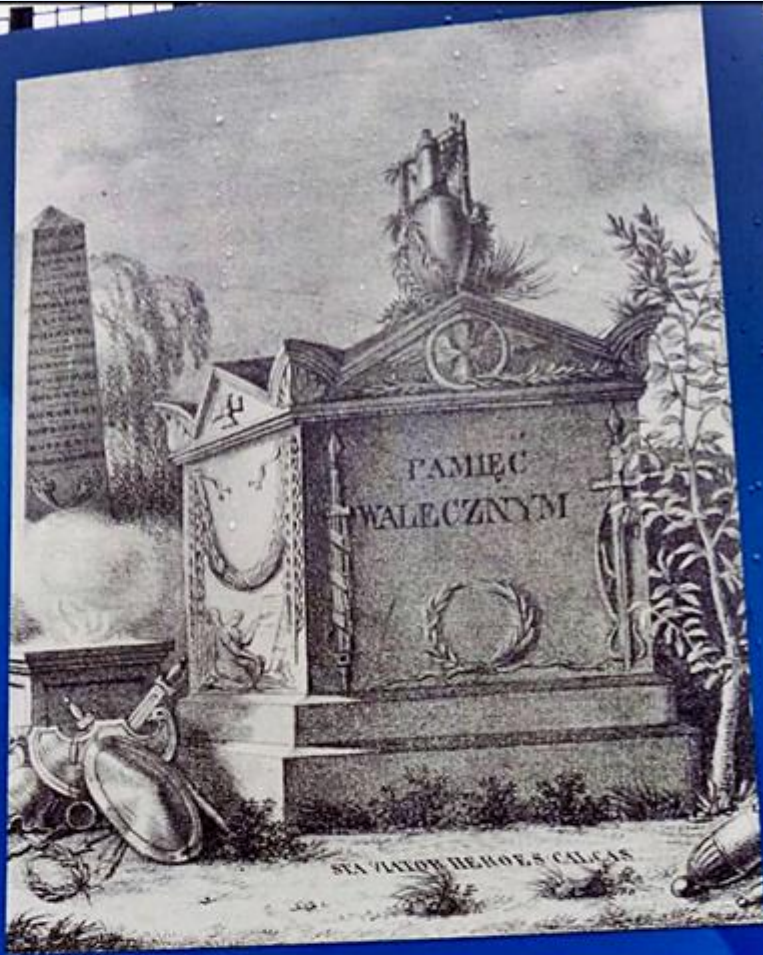
Portret de Romualda Baudouin de Courtenay, née Bognicka (1857-1935) (PAU), épouse de Jan Ignacy Niczislaw, et deux portraits de leur fille Cezaria (1885-1967), professeur d'ethnographie puis recteur de l'Université polonaise en exil (NAC, BN)

Polichromie Zofii Baudouin, (1887-1967) malarki i rzeźbiarki, siostry Cezarii, z kościoła w Bielawach, BN
Polychromies de Zofia Baudouin (1887-1967), peintre et sculptrice, sœur de Cezaria, dans l'église de Bielawy, BN

Pracownia drukarska Grosse-Letronne w (17. st. Chleb drukarstwo i drukarnie w Warszawie) był drukarnią i drukarnią w Warszawie, MNW

Atelier de l'Imprimerie Grosse-Letronne (17. st. Ciepłota, drukarnie w Warszawie i drukarnie w Warszawie) był drukarnią i drukarnią w Warszawie, MNW

Henry Letronne (1818-1881), syn Louis Béné, po śmierci dziadka Michała przejął wytwórnię meblarską, a następnie założył Biuro Usług i Usług Usług, Wpływowo-pięć lat temu „Światło Zagrobowe, Działania Spiritystyczne”

Henry Letronne (1818-1881), le fils de Louis Béné, reprit le fabricant de gains après la mort de son grand-père Michał, il a l'entreprise d'Usages et d'Usages et de Usages, et se-fait une revue qui y était consacré, intitulée Światło Zagrobowe, Działania Spiritystyczne

Akcje „Wojciechów”, MNW
 Actions de la Compagnie Wojciechów, MNW

Kolejne pokolenie bielszohórników „Kurier Warszawski”
 Les Grosse restèrent dans la mégisserie de génération en génération, Kurier Warszawski

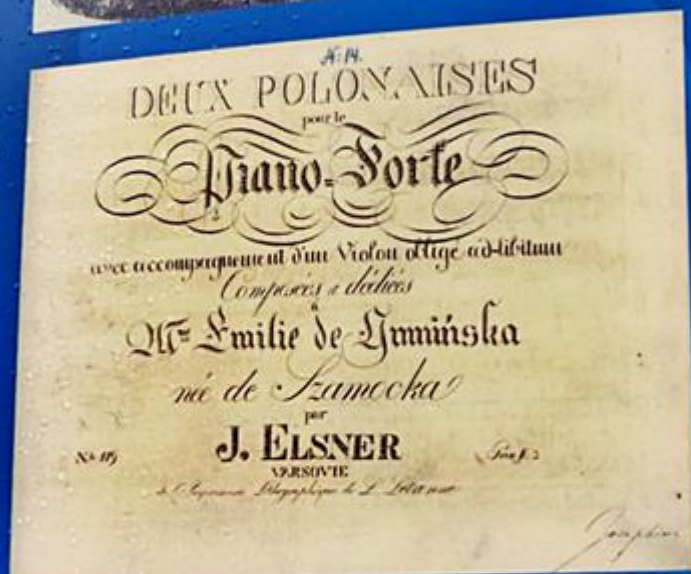

Gipsowy odlew posagu Adama Mickiewicza w pracowni Cypriana Godebskiego w Carrarze, MNW

Moulage en plâtre de la statue d'Adam Mickiewicz dans l'atelier de Cyprian Godebski à Carrare, MNW

Warszawska posiadłość Grosse'ów, „Tygodnik Kustrowany”
La propriété varsoivienne des Grosse, Tygodnik Kustrowany

Z gromadki litograficznej Grosse'ów-Letronne'ów
Impression carte de Tatiel de Lithographie Grosse-Letronne

Louis René Letronne (1788-1841) uczył Michała, malarski, rysownik, założył w Warszawie drukarnię litograficzną (autor Józef Samotny, BN)

Le gendre de Michel Grosse, Louis René Letronne (1788-1841) fut peintre et dessinateur. Il fonda à Varsovie une imprimerie lithographique (portrait par Józef Samotny, BN)

MICHAŁ GROSSE, RODZINY GROSSE'ÓW I LETRONNE'ÓW

Warszawska historia rodziny Grosse'ów, kalwinów z Grenoble, rozpoczyna się dokładnie w roku 1810, wraz z przybyciem nad Wisłę Michała Grosse. To on, jeszcze niedawno artylerzysta z wyprawy na San Domingo, buduje w Warszawie pierwszą w kraju fabrykę rękawiczek z około pół tysiącem szwaczek, dając początek rodzinnej działalności rzemieślniczej i przemysłowej. Przedsiębiorczy fabrykant rękawiczek i walmularz zakłada też na Marymontie osadę Grossowo z publicznymi łazienkami, własną rezydencją, a na koniec popularną kolonią - letniskiem. Warszawska historia Grosse'ów szybko łączy się z historią innej francuskiej rodziny:

Letronne'ów. Córka Michała, uzdolniona malarka Celina, wychodzi za mąż za kolejnego przybysza znanego jako Sekwany René-Louis Letronne'a - rysownika i litografa, założyciela w Warszawie, w 1817 roku (szkoły rysunkowej dla poci żeńskiej). Prowadzi «Biurowo Sztuk Pięknych» (skład przyborów artystycznych i handel rycin), urządza «salę rysunkową dla artystów i uczniów bieżących», w 1820 roku zakłada pierwszy w Warszawie zawodowy zakład litograficzny. Młodszy z synów Celiny i René-Louisa, społecznik, Władysław, kierować będzie Towarzystwem Akcyjnym Fabryki Mebli «Wojciechów».

MICHEL GROSSE, LES FAMILLES GROSSE ET LETRONNE

Issu d'une famille de calvinistes de Grenoble, Michel Grosse s'établit à Varsovie dans les années 1810. Celui qui avait participé à l'expédition de Saint-Domingue en tant qu'artilleur, fonda dans la capitale polonaise la première usine de fabrication de gants dans le pays et y employa près de 500 ouvrières. C'est ainsi que la famille se lança dans l'artisanat et l'industrie. Entrepreneur et franc-maçon, Michel Grosse se fit construire à Marymont une résidence, à laquelle il adjoignit des bains publics. L'ensemble, appelé Grossovo, devint un véritable lieu de villégiature. L'histoire des Grosse à Varsovie ne s'arrêta pas ici, puisqu'elle rencontra celle d'une autre famille française, les

Letronne. Peintre talentueuse, Celina, la fille de Michel, se maria avec un autre émigré français, René-Louis Letronne, dessinateur et lithographe, fondateur à Varsovie, en 1817, d'une « école de dessin pour filles ». Letronne s'occupa d'un « Bureau des Arts », à la fois magasin de fournitures pour artistes et commerce d'estampes, et ouvrit un « atelier de dessin pour les artistes et les élèves de niveau avancé ». En 1820, il fonda le premier atelier de lithographie professionnel de Varsovie. Władysław, le fils cadet de Celina et René-Louis, s'engagea dans des activités philanthropiques et dirigea la Compagnie par actions de fabrication de meubles d'une autre famille française, les

Ojciec, bratniak Chopin (1771-1844), matka, Tekla z Krzyżanowskich (1782-1861) i syn, Fryderyk (1810-1849) (opracowanie przez Ambrożego Marciszewskiego, <http://dlaolafkielona.gov.pl>)
 Portraits de Nicolas Chopin (1771-1844), Tekla Chopin née Krzyżanowska (1782-1861) et de leur fils Frédéric (1810-1849), par Ambroży Marciszewski (<http://dlaolafkielona.gov.pl>)

Pe zamachu na bratniego Piotra Biega, namiestnika w Księstwie Polskim, łowczy przysięg pałac Zamyski, wyrzucony przez obce fortelion Chopine to woskij Marceła „Jedzi”, który „złotyj łowczy”
 Après l'attentat perpétré contre le comte von Berg, vice-roi du Royaume de Pologne, les cosaques dévotèrent le palais Zamyski. Le piano de Chopin jeté par les factieux représente pour Marceł l'«idéal» qui n'a été que le passé.

Najmłodszą córkę Chopinów, obdarzoną wieloma talentami zapowiadającymi karierę muzyczną i polityczną umiera w czternastym roku życia.
 Mourir est mon sort
 Je ne crains point la mort
 Mais je crains de mourir
 Dans votre souvenir

Pourvue de talents qui lui promettaient une belle carrière de musicienne et de poétesse, la plus jeune des sœurs de Frédéric Chopin mourut à l'âge de quatorze ans.
 Mourir est mon sort
 Je ne crains point la mort
 Mais je crains de mourir
 Dans votre souvenir

Emilia Chopin (1812-1827) szesnastoletnia poetka, MFC
 Emilia Chopin (1812-1827), une poétesse de quatorze ans, MFC

MIKOŁAJ CHOPIN I RODZINA

Korzenie alpejskich Chopinów sięgają XVI wieku. Dwa stulecia później część rodziny, z której wywodzi się Fryderyk Chopin (1810-1849) i ojciec kompozytora Nicolas-Mikołaj (1771-1844), osiedliła się na wiejskich terenach Lotaryngii. Trudnił się głównie drobnym rzemiosłem. Dziadek po mieczu Nicolasa, François jako lokalny syndyk utrzymywał bliskie kontakty z Adamem Weydlichem sprawującym pieczę nad tamtejszą posiadłością Michała Jana Paca (1730-1787). Po śmierci Paca, szesnastoletni Nicolas Chopin wyruszył wraz z Weydlichem do Polski, z którą zwiąże swoje losy początkowo jako buchalter w fabryce tytoniu w Warszawie, potem gubernier i nauczyciel języka francuskiego i profesor w Li-

ceum Warszawskim. Do jego wychowanków należała m.in. Maria Walewska (1786-1817), biskup Jan Dekert (1786-1861) czy jeden z ojców polskiej ekonomii - Fryderyk Skarbek (1792-1866). Ze związku z Teklą Justyną Krzyżanowską (1782-1861) doczekał się czwórki potomstwa: Ludwika (1807-1855), Fryderyka, Izabelli (1811-1881) i Emilii (1812-1827). W cieniu brata, Fryderyka, pozostaje twórczość literacka dwóch pozostałych bardzo aktywnych na polu społecznym i kulturalnym jego sióstr, Ludwika Jędrzejewiczowej kreatorki warszawskiej kultury salonowej oraz Izabelli Barcińskiej pełniącej rolę strażniczki pamięci brata i opiekunki potomstwem zmarłej Ludwika.

NICOLAS CHOPIN ET SA FAMILLE

Au XVIe siècle, la famille Chopin était établie dans les Alpes. Deux siècles plus tard, la branche dont seraient issus plus tard Nicolas Chopin (1771-1844) et son fils le compositeur Frédéric Chopin (1810-1849), s'installa dans les territoires ruraux de Lorraine. Les Chopin étaient alors principalement de petits artisans. Syndic local, François, le grand-père paternel de Nicolas, entretenait des liens étroits avec Adam Weydlich, lequel gérait la propriété que possédait là-bas Michał Jan Pac (1730-1787). Après la mort de Pac, Nicolas Chopin, tout juste âgé de seize ans, suivit les Weydlich en Pologne. D'abord comptable dans une usine de tabac à Varsovie, il devint ensuite précepteur et enseignant de français, puis professeur au Lycée de Varsovie. Parmi

ses élèves, on relève les noms de Maria Walewska (1786-1817), de l'évêque Jan Dekert (1786-1861) et de Fryderyk Skarbek (1792-1866), l'un des pères de l'économie polonaise. De son union avec Tekla Justyna Krzyżanowska (1782-1861), naquirent quatre enfants : Ludwika (1807-1855), Frédéric, Izabella (1811-1881) et Emilia (1812-1827). Les deux sœurs les plus âgées de Frédéric participèrent activement, dans son ombre, à la vie sociale et culturelle de leur époque. Ludwika Jędrzejewicz prit part à la vie des salons varsoviens. Quant à Izabella Barcińska, elle défendit la mémoire de son frère Frédéric et veilla à la descendance de sa sœur Ludwika après la mort de celle-ci.

Fabryka mydła i kosmetyków Fryderyk Puls (area wewnątrz obłoku).
 Dyrektorem technicznym fabryki był Jan Antoni Drège (1889-1917).
 Jego żona (1866-1908) bibliofilka. Niszczyła ogrody (Warszawa
 Illustration, 1894)

Usłona de fabrication de savons et de cosmétiques Fryderyk Puls et in-
 térieur du magasin. Le directeur technique de Pulina était Jan Antoni
 Drège (1889-1917), frère de Józef (1866-1908), bibliophile, destructeur
 des parcs et jardins (Warszawa Illustration, 1894)

JAN KONRAD DRÈGE I RODZINA

Droga francuskiej rodziny Drège prowadziła do Warszawy przez Prusję i Berlin, podobnie jak wielu innych hugenockich rodzin. Początek polskiej linii Drège'ów dają Ludwik Wilhelm, którego pożegnał nekrolog w prasie warszawskiej w 1849 roku jako „fabrykanta wyrobów rękawicznych” oraz jego brat Jan Konrad (1814-1871), ojciec trzech synów: Jana, Stefana i Stanisława związanych, na stanowiskach dyrektorskich, ze sławną fabryką „Mydła Toaletowych, Perfum i Wyrobów Kosmetycznych Towarzystwa Akcyjnego Fryderyk Puls”. W rodzinie Drège'ów nie bra-

kowało też ludzi nauki i artystów. To Józef Leopold (1866-1908) wybitny historyk ogrodnictwa i bibliofil, jego bratanica, Helena (1888-1956) pierwsza kobieta w zespole pracowników Biblioteki Ordynacji Krasieńskich w Warszawie i jej siostra Wanda (1887-1965) wybitna matematyczka i geofizyczka, Lucja Anna (1893-1962), trzecia z siostr, zajęła się muzyką, była pianistką i kompozytorką. Ich brat, Jan Michał (1889-1911) student UW, zginął w Tatrach, miejsce tragedii upamiętniono nazwą: „Żleb Drege'a”.

JEAN CONRAD DRÈGE ET SA FAMILLE

Comme beaucoup d'autres familles hugenotes françaises, les Drège arrivèrent à Varsovie après avoir séjourné en Prusse et à Berlin en particulier. À l'origine de la branche polonaise, on trouve Louis Guillaume (Ludwik Wilhelm), dont l'annonce mortuaire publiée en 1849 dans la presse varsoviennne nous apprend qu'il était « fabricant de gants », et son frère Jean Conrad (Jan Konrad). Ce dernier eut trois fils : Jan, Stefan et Stanisław, qui firent tous partie des instances dirigeantes de la Compagnie par actions Fryderyk Puls, spécialisée dans la fabrication de savons, parfums et produits cosmétiques.

La famille Drège compte également de nombreux scientifiques et artistes : Józef Leopold (1866-1908), éminent historien des parcs et jardins, bibliophile ; ses trois nièces, Helena (1888-1956), première femme à intégrer le personnel de la Bibliothèque Krasieńskie, Wanda (1887-1965), brillante mathématicienne et géophysicienne, Lucja Anna (1893-1962), pianiste et compositrice. Jan Michał (1889-1911), leur frère, étudiant à l'Université de Varsovie, disparut tragiquement dans les Tatras. Le ravin où il périt, est aujourd'hui connu sous le nom de « Ravin de Drège ».

Busto Serravallo, plinthe Jean Verdelhingen, musée Miki Sert, atelier polonais Cyprien Godebski, MNW
 Buste de Sophie Serravallo, plinthe œuvre de Cyprien Godebski et mise de Miki Sert, sculpté par Godebski, MNW

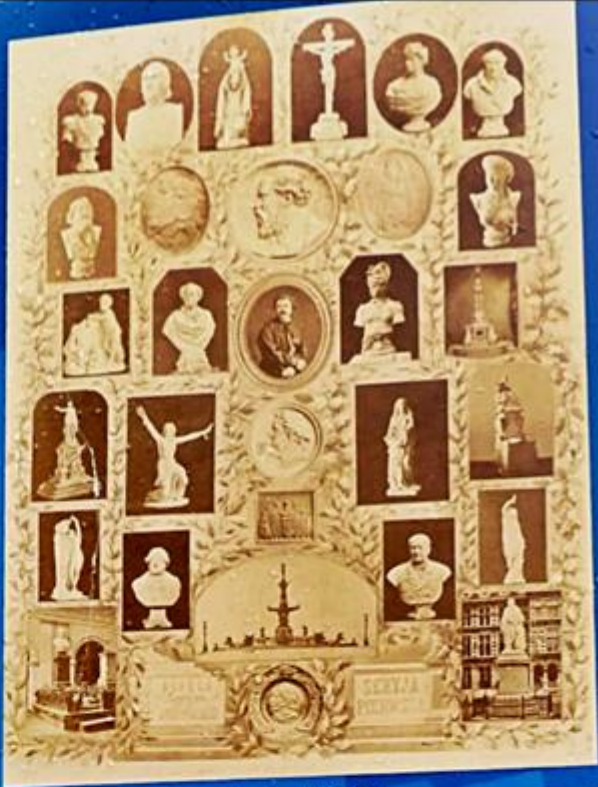

Tableau photographique: Œuvre de Cyprien Godebski, Konrad Brendel, MNW
 Composition photographique : Les œuvres de Cyprien Godebski, par Konrad Brendel, MNW

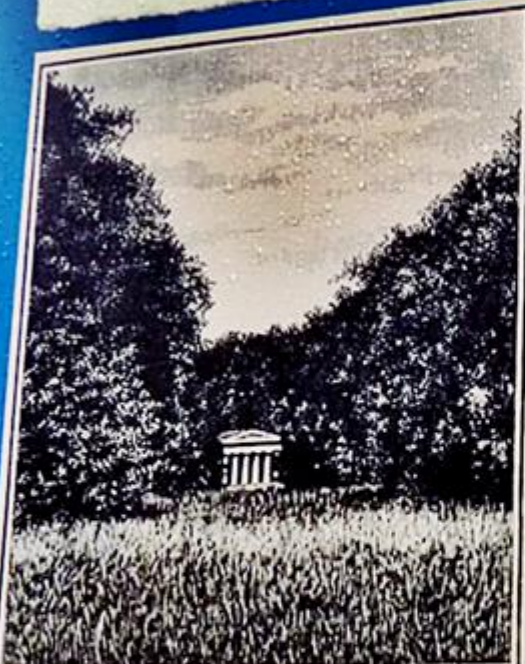
Le premier édifice passage Adam Mickiewicz en présence de Cyprien Godebski à Cambray, MNW
 Le premier édifice de la statue d'Adam Mickiewicz dans l'atelier de Cyprien Godebski à Cambray, MNW

Misia Godebska sur le tableau Pierre Bonnard, Musée National Thyssen-Bornemisze
 Misia Godebska peinte par Pierre Bonnard, Musée National Thyssen-Bornemisze

Szauomenen i Kocchaenen Paun Taboanen
 20 d'ni Jucienin mytkin Tadeundr
 napoye i wajldeurujte 37 ejem smyfa
 kodał Wylbickilla 2 k'cko "Paun Taboanen" na d'it'ia
 ELENA DRÈGE

28/E 1922
 1055.T-IV

Z KSIĄŻEK
JÓZEFA DRÈGE'A.

Ex-libris Józefa Drège, historyka architektury i bibliofila, MNW
 Ex-libris de Józef Drège, historien des arts et jardins, bibliophile, MNW

Helena Drège (1888-1954) bibliotekarka, archiwistka, odznaczona przez Polską Akademię Literatury za szorczenie czytelnictwa, Archiwum PAN

Helena Drège (1888-1954), bibliothécaire, archiviste, récompensée par l'Académie Polonoise de Littérature pour son action en faveur de la lecture, Archives de PAN

Luiza Drège (1893-1962)
 kompozytorka i pianistka, NAC

Luiza Drège (1893-1962),
 compositrice et pianiste, NAC

Spółka Akcyjna Fabryk Metalowych pod firmą
NORBLIN, B-cia BUCH i T. WERNER
 Zarząd i Fabryka: Warszawa, Żelazna St.
 Oddział wycieczkowy w Główna kasa Łowicza.

Fabryki produkcji walcownic i brzoje
PLATERY

WARSZAWA: ul. Żelazna 51
 ŁOWICZ: ul. Główna 10
 GŁÓWNA KASA: ul. Główna 10

WARSZAWIE: ul. Żelazna 51
 W ŁODZI: ul. Piotrkowska 11
 W KRAKOWIE: ul. Św. Jana Nr. 2
 W GDYNI: ul. Światopolska 53

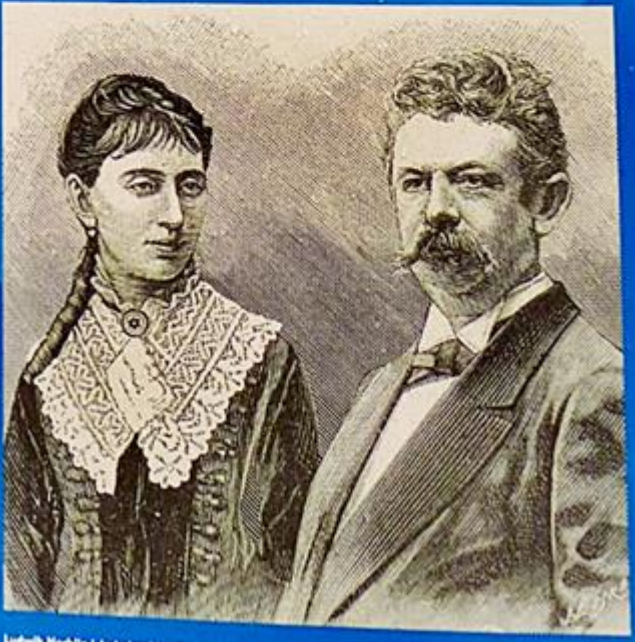
Abajo: sarr reklamna spółki Norblin, B-cia Buch i T. Werner, BN
 Autisme et publicité de la société Norblin, B-cia Buch i T. Werner, BN

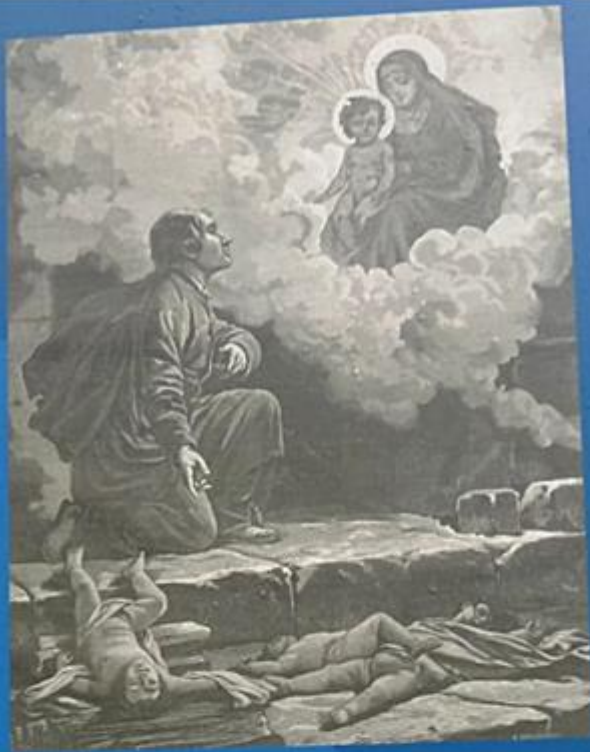
Wincenty Norblin (1805-1872), ojciec Ludwika, z żoną Marią Vorbrodt (1805-1882),
 własność rodziny Wernersów
 Wincenty Norblin (1805-1872), père de Ludwik, et sa femme, Mariette Vorbrodt (1805-1882),
 archives de la famille Werners

Stefan Norblin (1892-1922), polski malarz, w wersji pracowni, NAC
 L'atelier de peintre Stefan Norblin (1892-1922) dans son atelier, NAC

Ludwik Norblin i Jadwiga Norblin née Fukier (1848-1911), „Tygodnik Rozrywki”
 Ludwik Norblin et Jadwiga Norblin née Fukier (1848-1911), Tygodnik Rozrywki

Ksiądz Gabriel Baudouin (1689-1768) założył w Warszawie pierwszy dom opieki dla podróżników (powyżej: rycina alegoryczna sławiąca opiekuna dzieci „Kłasy”) i współtworzył Szpital Dzieciątka Jezus (w głębi na obrazie Zygmunta Vogel, MNW)

Le père Gabriel Baudouin (1689-1768) fonda à Varsovie le premier hospice pour les enfants trouvés (ci-dessous : gravure allégorique célébrant le protecteur des enfants perdus dans Kłasy) et co-fonda l'Hôpital de l'Enfant-Jésus (visible en arrière-plan dans le tableau de Zygmunt Vogel, MNW)

GABRIEL BAUDOUIN I RODZINA

Pierwsi Baudouinowie z francuskiego Avesnes-sur-Helpe w departamencie Nord wywodzący, według rodzinnej legendy, swe korzenie od Ludwika VI Grubego, króla Francji i Baldwina I łacińskiego cesarza Konstantynopola, docierają do Warszawy u progu XVIII wieku dając początek tutejszej odnośnej rodzinie, z której pochodzą wybitni przedstawiciele elit artystycznych, politycznych i naukowych Warszawy wieku XVIII, XIX i XXI: ksiądz-społecznik, z pierwszego pokolenia przybyszów, osiemnastowieczny inicjator „okna życia” i pierwszego domu, potem szpitala dla podróżników, ks. Gabriel Piotr (1689-1768) oraz jego brat Franciszek, lekarz i alchemik. Nazwisko ks. Gabriela

nosi jedna z ulic Warszawy. Ciekawą choć kontrowersyjną postacią był także wybitny komediopisarz Jan (1735-1822). Odnośną naukową reprezentuje z czasem jego prawnuk Jan Niecisław (1845-1929) światowej sławy językoznawca i poważny kandydat na urząd prezydenta Rzeczypospolitej, a także jego dzieci: Świętosław, prawnik i dyplomata (1888-1960), Zofia (1887-1967) malarka, twórczyni wielkoformatowych dzieł (witraże, polichromie), Ewelina (1892-1984), historyk, nauczycielka; Cezaria (1885-1967), profesorka Uniwersytetu Warszawskiego, etnografka, od 1958 roku Rektorka Polskiego Uniwersytetu na Obczyźnie.

GABRIEL BAUDOUIN ET SA FAMILLE

Selon la légende familiale, les Baudouin, originaires d'Avesnes-sur-Helpe, dans le Nord, descendent du roi de France Louis VI le Gros et de l'empereur latin de Constantinople Baudouin Ier. Arrivés à Varsovie au début du XVIIIe siècle, ils furent des membres actifs de l'élite artistique, politique et scientifique de la ville, et ce jusqu'au XXe siècle. Parmi ses illustres représentants, on compte deux frères, issus de la génération des arrivants: le père Gabriel Pierre ou Gabriel Piotr (1689-1768), dont une rue porte le nom à Varsovie, prêtre et philanthrope, protecteur des enfants trouvés, pour lesquels il mit en place des « fenêtres de la vie » puis une maison et enfin un hospice, et François ou Franciszek,

médecin et alchimiste. Il faut également retenir le nom de Jan Baudouin (1735-1822), auteur dramatique aussi controversé qu'éminent. Son arrière-petit-fils, Jan Niecisław (1845-1929), linguiste de renommée internationale, fut un candidat sérieux à la présidence de la République polonaise. Les enfants de ce dernier s'illustrèrent à leur tour dans divers domaines: Świętosław (1888-1960), juriste et diplomate, Zofia (1887-1967), peintre, créatrice d'œuvres de grand format (vitraux, polichromie), Ewelina (1892-1984), historienne et enseignante, Cezaria (1885-1967), ethnographe, professeur de l'Université de Varsovie, recteur de l'Université polonaise en exil à partir de 1958.

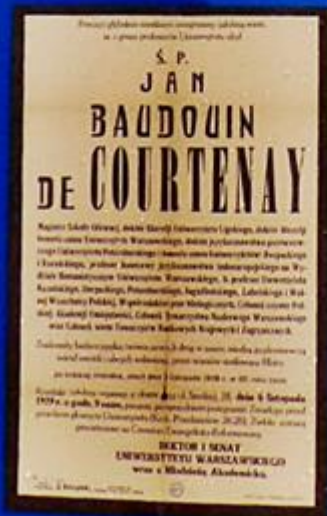
Jedna z komedii Jana Baudouina de Courtenay (1725-1822), lekarza, przeciwnika, filozofa i humanisty

Page de titre de l'une des comédies de Jan Baudouin de Courtenay (1725-1822), médecin, entrepreneur, homme de lettres et intellectuel

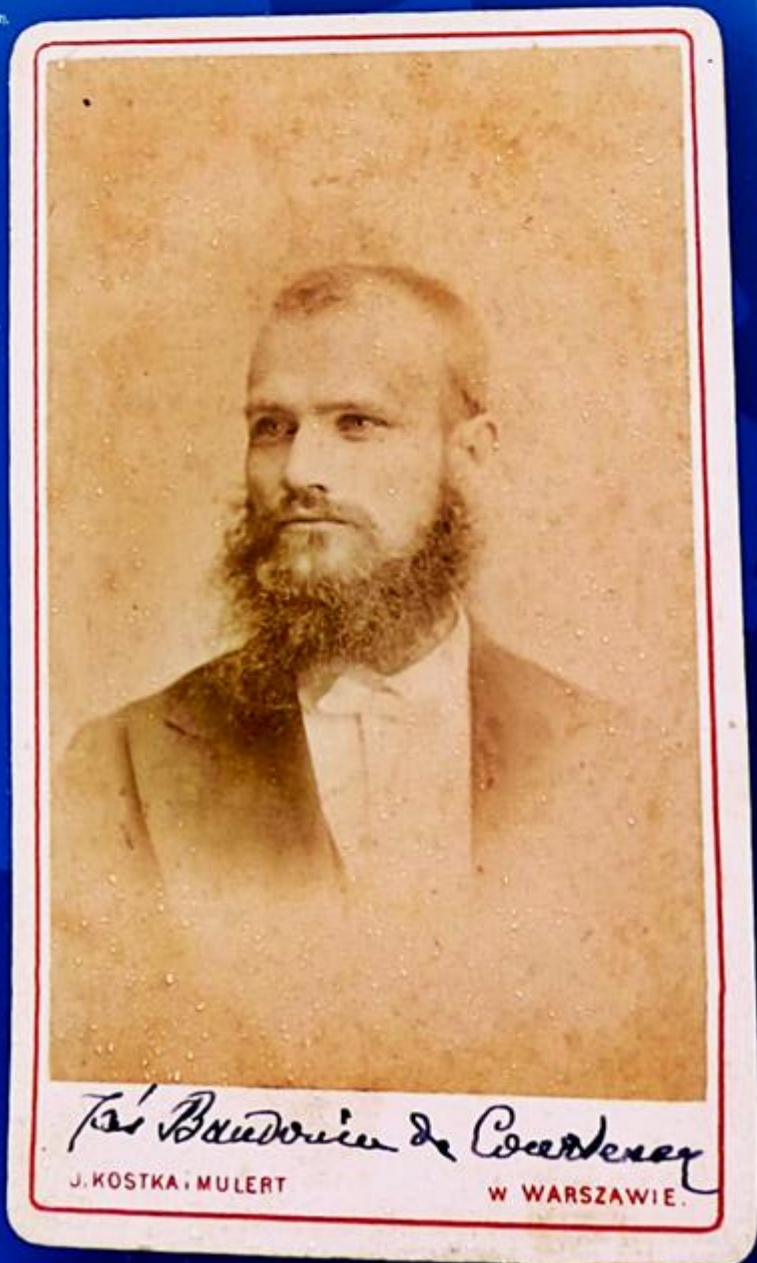
Lithografia z jego portretem, Józef Sonnet, w publikacji Baudouina „Księżka na marmoryzu” (1820)

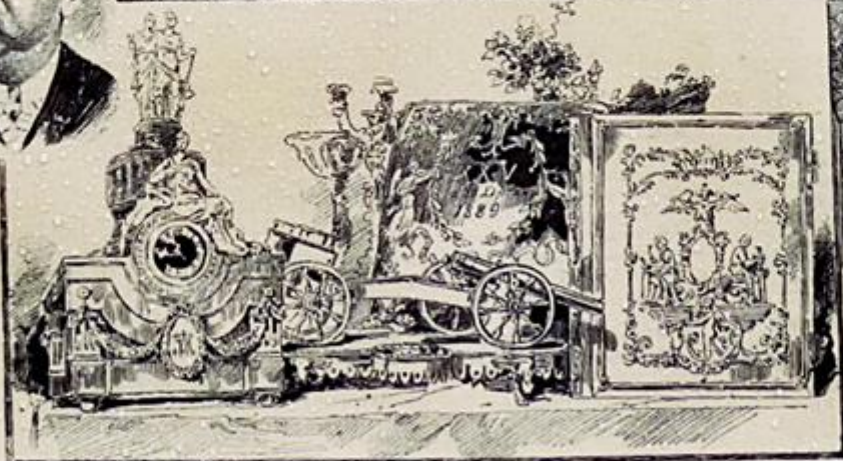
Lithographie représentant Baudouin par Józef Sonnet, titre de son livre *Księżka na marmoryzu* (1820)

Jan Ignacy Nielsław Baudouin de Courtenay (1845-1929), wybitny językoznawca, kandydat na urząd prezydenta Rzeczypospolitej w wyborach 1922 roku, SN

Jan Ignacy Nielsław Baudouin de Courtenay (1845-1929), éminent linguiste, candidat à la présidence de la République polonaise en 1922, SN

Portrety jubileuszowe Norblinów: Albertyna z Norblinów Warners-
wa, Teodor Warnes, Ludwik Norblin, Władysław Norblin i Spół-
ki, Zakłady fabryczne i dary jubileuszowe „Tygodnik Rostrowski”

Portrety ślubni z okazji jubileju rodziny Norblin: Alber-
tyna Warnes née Norblin, Teodor Warnes, Ludwik Norblin; Wzrost
Fusina Norblin et associés; Fille donnée à Fusina; Les cadeaux du
jubilé, Tygodnik Rostrowski

Wincenty de' Lesueur: Portret Jana Piotra Norblina, MNW

Wincenty de' Lesueur: Portret de Jean Pierre Norblin, MNW

J.P. Norblin: Krakowskie Przedmieście w dniach insurekcji kościuszkowskiej, MNK

J.P. Norblin: Krakowskie Przedmieście podczas insurekcji de Kościuszki, MNK

JAN PIOTR NORBLIN I RODZINA

Rodzina warszawskich Norblinów de La Gourdainie pochodzi z niewielkiej, leżącej około 90 km od Paryża miejscowości Misy-sur-Yonne. Począwszy od pojawienia się nad Wisłą w latach 70. XVIII w. malarza i grafika Jana Piotra (1745–1830) – założyciela polskiej odnogi rodziny – w dągu kolejnych stuleci synowie i wnukowie Jana Piotra będą tu szeroko rozwijać działalność artystyczną (m. in. malarz i plakacista Stefan 1892–1952), artystyczno-rzemieślniczą, współpracując infrastrukturę przemysłową dziewiętnasto i dwudziestowiecznej Warszawy. Kierują zakładami rzemieślniczymi i fabrykami meta-

ll, wyrobów brązowniczych i platerów (ulica Długa, potem Chłodna i ostatecznie Żelazna) począwszy od syna Jana Piotra, Aleksandra Jana (1777–1828), brązownika, właściciela zakładu i m. in. autora odlewu spłzowego posągu księcia Adama Kazimierza Czartoryskiego, podpisał także kontrakt na wykonanie odlewu pomnika Kopernika. Norblinowie są również aktywni społecznie współtworząc m. in. Instytut Szlachecki czy Schronisko dla nauczycielek-Francuzek czy finansując instytucje charytatywne.

JEAN PIERRE NORBLIN ET SA FAMILLE

L'origine géographique des Norblin de La Gourdainie est à chercher à Misy-sur-Yonne, une petite localité située à 90 km de Paris. L'aventure de la branche varsoviennne débuta avec le peintre et dessinateur Jean Pierre, autrement dit Jan Piotr (1745-1830), qui s'installa sur les bords de la Vistule dans les années 1770. Bronzler reconnu, propriétaire d'un atelier et d'une fonderie, son fils Aleksander Jan (1777-1828) fut l'auteur de la fonte du buste en bronze du prince Adam Kazimierz Czartoryski. On lui commanda également la réalisation d'une statue de Copernic. C'est ainsi que la famille installa et déve-

loppa, d'abord rue Długa, puis rue Chłodna et enfin rue Żelazna, des ateliers spécialisés dans le travail des métaux, la production d'objets en bronze et en plaqué. Elle en fit l'une des principales activités industrielles de Varsovie aux XIXe et XXe siècles. Le peintre et affichiste Stefan Norblin (1892-1952) illustra à son tour la vocation artistique et artisanale de la famille. Engagés dans diverses activités philanthropiques, les Norblin contribuèrent à créer une fondation d'aide aux gouvernantes françaises, ainsi qu'un établissement d'enseignement, l'Institut de la noblesse.

**Centrum Badań
nad Kulturą Warszawy
Uniwersytetu Warszawskiego**

**Muzeum
Uniwersytetu Warszawskiego**

Narodowe Centrum Kultury

**Centre de recherche sur
l'histoire culturelle de Varsovie
Université de Varsovie**

**Musée
de l'Université de Varsovie**

WIELOKULTUROWOŚĆ DAWNEJ I WSPÓŁCZESNEJ WARSZAWY

Centre National de la Culture

Warszawa – charakter miasta, jego tożsamość, to przede wszystkim mieszkańcy. Ludzie tu osiedli z dziesiątą przodkami, migranci z innych stron Rzeczypospolitej, a także liczni cudzoziemcy, którzy swe życie, czasem na kilka miesięcy, czasem na kilka lat, a często na zawsze, włączyli z naszym miastem. Ilu ich było? Nie sposób policzyć, nawet podać liczby w przybliżeniu. Na pewno są to dziesiątki, a może i setki tysięcy cudzoziemców i ich rodzin zamieszkających w Warszawie od XVII wieku po czasy współczesne. Prezentowana wystawa to opowieść o warszawiakach z wyboru – przybyszach, jak mawiano w osiemnastym stuleciu, z „cudzych” krajów, o artystach, architektach i malarzach, rzeźbiarzach, a także ogrodnikach, rzemieślnikach, krawcach, perukarzach i rusznikarzach, o cukiernikach, także o bibliotekarzach, drukarzach, naukowcach i nauczycielach, o setkach gubernatorów i gubernantek, którzy od XVII wieku zdecydowali się związać swoją historię i historię swych rodzin, duchowo, prawnie i ekonomicznie z Warszawą. To wędrówka i poszukiwanie śladów obecności rodzin francuskich, szwajcarskich, włoskich i innych narodowości, katolików, protestantów, prawosławnych, Żydów czy muzułmanów w artystycznej, ekonomicznej, architektonicznej, politycznej, nazwniczej czy intelektualnej przestrzeni Warszawy. Wyłania się z nich bogata, fascynująca, a często zapoznana, wielokulturowa i wielonarodowa historyczna panorama tożsamości naszego Miasta. Tegoroczna wystawa, którą rozpoczynamy od prezentacji warszawskich Francuzów, potem Szwajcarów i Włochów, stanowi element większego projektu, który będzie miał swoje kontynuacje przybliżające znaczenie kulturowego

VARSOVIE MULTICULTURELLE HIER ET AUJOUR'HUI

C'est à ses habitants que Varsovie doit son caractère et sa identité. Côté des familles établies de longue date et de migrants venus des quatre coins de la République des Deux Nations, de nombreux étrangers ont lié leur destin à notre ville, pour quelques mois ou pour plusieurs années, souvent pour la vie entière. Combien ont-ils été à s'établir à Varsovie avec leurs familles au XVIIe siècle à l'époque contemporaine ? Il est difficile de le dire, même approximativement. Assurément des dizaines, voire des centaines de milliers. La série d'expositions de plan national dont celle-ci fait partie, retracent l'histoire de celles et ceux qui, venus de pays étrangers, ont fait le choix de devenir Varsoviens. Qu'ils aient été artistes, architectes, peintres ou sculpteurs ; jardiniers, artisans, tisseurs, perruquiers, armuriers ou pâtisseries ; bibliothécaires, imprimeurs, femmes ou hommes de science, enseignants ; qu'ils aient fait ou non partie des centaines de gouvernantes de précepteurs établis ici : toutes et tous ont lié leur vie à celle de leur famille à Varsovie, par des liens à la fois sentimentaux, juridiques et économiques. Français, Suisses,

zdjęcia: Jan Nitecki

[POWRÓT DO STRONY GŁÓWNEJ IKONOGRAFII](#)